

Jana Čeňková
Jan Cebe (editoři)

Meziválečná česká a slovenská žurnalistika (1918–1938)

MEZIVÁLEČNÁ ČESKÁ A SLOVENSKÁ ŽURNALISTIKA (1918-1938)

Jana Čeňková a Jan Cebe (editoři)

Recenzovali:

doc. PhDr. Maria Foltrichová, Ph.D.

PhDr. Pavel Večeřa, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Redakce Dita Křišťanová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

Tato monografie vznikla v rámci systému podpory fakultních monografií

Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.

© Univerzita Karlova, 2019

© Jana Čeňková, Jan Cebe et al., 2019

ISBN 978-80-246-4299-4

ISBN 978-80-246-4319-9 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2019

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Předmluva	7
I. TISK A TLAČ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	
A JEJÍ OSOBNOSTI	11
Slovenská spoločnosť a jej tlač v období 1. ČSR (1918 – 1938)	
<i>Danuša Serafinová</i>	12
Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami se zaměřením na Lidové noviny <i>Barbora Osvaldová</i>	44
Národní politika jako příklad úspěšného deníku první republiky <i>Jan Cebe</i>	60
Slovenská tlač pre ženy v Československu (1918 – 1938) <i>Svetlana Hlavčáková</i>	73
Reflexe nástupu komunismu v Rusku očima katolického časopisu Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou blahoslavené Panny Marie v letech 1918–1938 <i>Karol Lovaš</i>	109
Od Přítomnosti ke Skutečnosti – a ještě dál. Stopy meziválečné žurnalistiky v československém exilu po roce 1948 <i>Petr Orság</i>	122
II. NAKLADATELSKÉ A KULTURNÍ ČASOPISY PRVNÍ REPUBLIKY	143
Rozpravy Aventina, časopis, který přesáhl nakladatelské ambice <i>Jana Čeňková</i>	144
Časopisy Družstevní práce <i>Jan Halada</i>	164
Typografie meziválečné avantgardy v časopise Host <i>Jaroslav Slanec</i>	177
III. ČESKOSLOVENSKÝ SPORT OŽÍVÁ V NOVINÁCH A ROZHLASU	191
Začiatky slovenskej športovej žurnalistiky na stránkach periodík Slovák (1919 – 1945) a Slovenský denník (1918 – 1938) <i>Peter Sasák</i>	192
Vznik a vývoj rozhlasové sportovní žurnalistiky v letech 1923–1938 <i>Marta Chladová</i>	206

IV. OBRAZY MEZIVÁLEČNÉ DOBY VE FOTOGRAFII, DOKUMENTU A FILMU	219
Fotografie v českých časopisech třicátých let 20. století – obrazová ilustrace, nebo fotožurnalismus? <i>Alena Lábová</i>	220
Rozhlasový pořad Okénko – vznik demokratické politické publicistiky v r. 1938 <i>Josef Maršík</i>	250
Filmový žurnál jako součást československé meziválečné žurnalistiky <i>Martin Lokšík</i>	258
Zrod české filmové dokumentární školy <i>Martin Štoll</i>	267
Novinář jako hrdina českého hraného filmu v meziválečném období <i>Magdalena Pajerová</i>	283
Summary	301
Kolektiv autorů	305

Předmluva

Období mezi dvěma světovými válkami je dodnes pro mnohé Čechy a Slováky symbolem demokracie a hospodářského i kulturního rozkvětu, který byl přerušen silami, jimž mladý stát nebyl schopen vzdorovat. Tento idealistický pohled se při detailnějším pohledu střetne s řadou problematických jevů, které období tzv. první republiky doprovázely, o období po Mnichovu 1938 nemluvě. Roztříštěnost politického života a politizace takřka všech společenských oblastí, národnostní problémy, vzrůstající nezaměstnanost v období hospodářské krize a s ní související majetková a sociální nerovnost a strach z ohrožení vnějším i vnitřním nepřítelem vedly k postupnému omezování ústavních svobod.

Přesto si ale dovolíme tvrdit, že odkaz tohoto období pro budoucnost naší země byl rozhodující a Československo během těchto dvaceti let dokázalo, že se ve všech oblastech fungování společnosti může rovnat vyspělým demokratickým státům s mnohem delší tradicí.

Jednou z oblastí, které dosáhly v meziválečném období v Československu rozmachu, jenž se v mnohém vyrovnal evropským velmocím, byla bezesporu oblast kulturní. Umělecké směry a trendy, které v té době ovládaly Evropu, často našly úrodnou půdu i v Československu, mnoho umělců získávalo zkušenosti v největších kulturních metropolích té doby, v obdivuhodných nákladech vycházela díla nejen českých, ale i zahraničních spisovatelů. Nebudeme příliš přehánět, pokud řekneme, že se Československo v této době stalo doslova republikou čtenářů a fascinace tištěným slovem prostupovala všechny vrstvy společnosti.

Tento zájem se nevztahoval jen na knihy a další neperiodické tiskoviny, ale týkal se také tisku periodického, tedy novin a časopisů. Pestrost a množství, v jakém periodika v meziválečném období vycházela, nesnese srovnání s žádným obdobím existence naší společnosti předtím a ani poté. Z hlediska rozvoje novinové a časopisecké produkce bylo

meziválečné období zlatým věkem. Každý, kdo toužil v oblasti svého konání vyniknout a být vidět, musel být v novinách či časopisech přítomen, ať již jako objekt zájmu nebo jako subjekt, tj. autor textů. Není divu, že do periodik té doby hojně přispívali nejen literáti, ale také výtvarní umělci, hudebníci, herci, sportovci, ekonomové, sociologové, politologové, právníci, historici a samozřejmě především politici, neboť jak už jsme zdůraznili výše, meziválečná společnost byla vysoce politizovaná a tisk byl s jednotlivými politickými silami často integrálně propojen. Politický boj se tak vedl nejen na půdě vlády či parlamentu, ale především v novinách. Jejich stránky představovaly kolbiště pro výměnu názorů, ovlivňování voličů a také napadání protivníků pro jednotlivé strany. Z toho všeho pak vyplývalo i specifické postavení novinářů, kteří bývali také politiky či osobami bojujícími za nějakou ideu. Projevovala se nejen v žánrech publicistických, ale světonázor žurnalisty nebo listu často rezonoval i v oblasti zpravodajské. Novinář dané doby byl zkrátka mnohem více advokátem určité myšlenky než nestranným pozorovatelem, což je role, kterou médiím a těm, již v nich pracují, přisuzujeme z velké míry dnes.

Z dnešního pohledu překvapující byla také pestrost nabídky jednotlivých periodik, která se snažila přinášet svůj specifický pohled na politiku, hospodářství, jednotlivé oblasti kultury a životní styl. Řada z nich sice existovala na hranici ekonomické udržitelnosti, z některých se však naopak stal dobře vydělávající podnik a synergie mezi politickými stranami, rozvinutým obchodním a průmyslovým prostředím a vydavateli vedla ke vzniku několika tiskových koncernů, které již vykazovaly veškeré znaky moderního vydavatelského průmyslu a v mnohém se vyrovnaly příkladům francouzským či německým. Mediální prostředí 20. a 30. let 20. století však již nepatřilo pouze tisku, byť ten zde byl stále takřka neomezeným vládcem. Svou roli na poli zábavním a do jisté míry také informačním už hrál i film, po nesmělých počátcích se začal rychle rozvíjet také rozhlas.

Následující kapitoly této publikace si nekladou za cíl představit mediální prostředí a žurnalistiku tzv. první republiky v celé její šíři. Nejedná se o práci sumarizující. Její ambicí je nabídnout čtenáři exkurz do několika vybraných zákoutí mediálního světa meziválečného Československa. Tento charakter je do jisté míry dán i samotným vznikem publikace, která navazuje na konferenci věnovanou tématu meziválečné československé žurnalistiky, pořádanou ve dnech 24. a 25. 4. 2017 Institutem komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Přednesené příspěvky otevřely řadu

pozoruhodných témat tohoto dvacetiletí v historii našich zemí a na konec daly podnět ke vzniku publikace, kterou si nyní dovoluujeme předložit čtenářům.

Vzhledem k pestrosti předložených témat je kniha rozdělena na čtyři části, které reprezentují odlišné oblasti rozmanitého mediálního světa meziválečného Československa. První část je věnována především tématům vztahujícím se k tištěným médiím. Úvodní studie Danuše Serafinové představuje propojenost českých zemí se Slovenskem a bohatě informuje o mediálních realitách na Slovensku, další příspěvky se věnují publicistice jako fenoménu ekonomickému (Jan Cebe na příkladu vydavatelství *Národní politika* ukazuje jeden z tehdejších modelů ekonomicky úspěšného novinového podniku) a sociálnímu (příspěvek Světlany Hlavčákové k rozvoji slovenských periodik určených ženskému publiku; stopu ženy – novinářky pak sleduje na příkladu *Lidových novin* také Barbra Osvaldová). Příspěvek Karola Lovaše se váže ke kritice komunismu a sovětského režimu v katolickém tisku. Tuto část uzavírá studie Petra Orsága o vědomě pěstované kontinuitě exilového tisku s jeho prvorepublikovými vzory.

Druhá část předkládané knihy se soustředí výhradně na oblast kulturních časopisů. Jana Čenková si vybrala pro svůj příspěvek časopis *Rozpravy Aventina* (1925–1934), který vznikl z popudu Otakara Štorcha-Mariena, zakladatele významného prvorepublikového nakladatelství *Aventinum*. Na tuto studii tematicky plynule navazuje příspěvek Jana Halady věnovaný nakladatelským časopisům z produkce nakladatelství *Družstevní práce*. Tato periodika sehrála v kulturním životě první republiky důležitou roli jak svým obsahem, tak svou recenzní a autorskou produkcí, jež zahrnovala literaturu, divadlo, výtvarné umění, bytovou architekturu či film a fotografii. Specifický pohled na produkci kulturních časopisů pak nabízí příspěvek Jaroslava Slance, který na příkladu časopisu *Host* ukazuje, jak se v průběhu daného období zvyšoval důraz nejen na obsahovou, ale také grafickou stránku kulturních periodik.

Třetí oddíl je věnován oblasti sportovní žurnalistiky a nabízí srovnání rozvoje tohoto odvětví v tisku (Peter Sasák ukazuje, jak se politické otázky ve slovenském tisku začaly prolínat i do informování o sportu) a nově nastupujícím rozhlasu (přehled vývoje a specifik tehdejší rozhlasové sportovní žurnalistiky připravila Marta Chladová).

Poslední čtvrtý oddíl se pak zabývá tématy z oblasti fotožurnalismu a audiovizuální tvorby meziválečného období. Rozvoji obrazových časopisů souvisejících s nastupujícím fenoménem fotožurnalismu se pak podrobně věnuje Alena Lábová.

Martin Štoll představuje zrod české filmové dokumentární školy, která chápala film především jako výpověď o událostech a problémech dané doby. Na dokumentární filmovou tvorbu navazuje i Martin Lokšík, který představuje československé filmové zpravodajské žurnály jakožto svěbytný a úspěšný zpravodajský žánr. Svěbytné formě zpravodajství a publicistiky se pak věnuje i Josef Maršík v příspěvku o rozhlasovém pořadu *Okénko*. Pohled na média a novináře první republiky symbolicky uzavírá příspěvek Magdaleny Pajerové, která na filmových dílech z meziválečného Československa ukazuje obraz novinářů a médií tak, jak jej vnímali filmoví tvůrci a do jisté míry i společnost samotná.

Jana Čeňková a Jan Cebe, FSV UK

I. Tisk a tlač

Československé republiky

a její osobnosti

Slovenská spoločnosť a jej tlač v období 1. ČSR (1918 – 1938)

Danuša Serafínová

Úvod

Október 1918 znamenal prelom v živote Slovákov. Po tisícročnom spoľužití s Maďarmi v rámci Uhorska sa rozhodli vydať na spoločnú cestu s Čechmi, v spoločnom česko-slovenskom štáte, ktorý vošiel do dejín ako 1. Československá republika¹ rokov 1918 až 1938.

V sobotu 9. novembra 1918 priniesol obnovený *Slovenský denník* na titulnej strane príhovor k Ľudu československému! Stálo v ňom: „Tvoj odveký sen stal sa skutkom. Štát československý vstúpil dnes do radu samostatných kultúrnych štátov sveta. Národný Výbor, poverený dôverou veškerého ľudu československého, prevzal ako jediný oprávnený a zodpovedný činiteľ do svojich rúk správu Tvojho štátu. Ľud československý! Všetko, čo podujímaš, podujímaš od tohto okamihu ako nový, slobodný člen veľkej rodiny samostatných slobodných národov. Novými činmi v týchto chvíľach začínajú sa nové a bohdá slávne dejiny Tvoje.“ (krátené)² Za slovenskú stranu ho podpísal Dr. Vavro Šrobár v. r. V novembri 1919 dopísal František Kulháněk v Banskej Bystrici Úvod ku svojim Ľudovým dejinám československým, ktoré vyšli v roku 1920 ako vydanie Učiteľskej Jednoty Československej. Rukopis bol Jednote darovaný pre založenie učiteľského sirotského fondu. V predhovore k čitateľom stálo aj toto: „Národ československý býva v Čechách, na Morave, vo Sliezsku a na Slovensku. Slováci a Česi sú bratia, Slovák je Čech a Čech je Slovák, lebo čeština a slovenčina sú nárečia jedného jazyka... Máme svobodu, čo je najväčšie šťastie, ktoré národ môže mať... Ale teraz už nikdy nebudú

1 Prídavné meno česko-slovenský a podstatné meno Česko-Slovensko v autorských komentároch uvádzame v zhode s Pravidlami slovenského jazyka z roku 2013, v citáciách a v historických názvoch ponechávame pôvodný pravopis.

2 Ľudu československému! *Slovenský denník* 1, č. 1 (1919), s. 1.

[illegible]

NÁRODNIE NOVINY

Prescriptions must be issued by a physician and must be for a limited quantity of the drug. The quantity must be in accordance with the following:

Redakcia, administrácia a expedícia v Turčianskom Sv. Martine

Resinlik XLIX

Štertok, 31. oktobra 1918.

Cabo 128, B.

Deklarácia Slovenského Národa.

Zastupiteľia vietskych slovenských politických strán, zhromaždení dňa 30. októbra 1918 v Turčianskom Sv. Martine a organizovaní v Národnú Radu slovenskej vetvy jednotného česko-slovenského národa, trvajú na zásede samosprávneho práva národov prijaté celým svetom. Národná Rada vyhlasuje, že v mene česko-slovenského národa bývajúcего v hraniciach Uhorska, je jedine ona oprávnená hovoriť a konať.

Nie je na to oprávnená uhorská vláda, ktorá za celé desaťročia nepoznala vážnejšie úlohy, ako potlačiť všetko, čo je slovenské, nepostavila a nedovoľila niemu národu ani jednej školy, nedovoľila, aby sa slovenskí ľudia dostali do verejnej správy a úradov, náš ľud majetkovo ničila a vykorisťovala svojou stredovekou feudálnou sústavou a politikou.

Nie sú oprávnené na to, aby v mene slovenského ľudu hovorili, ani tie tak zvané zastupiteľské zbory, ktoré sú zostavené na základe úzkeho volebného práva nedopúšťajúceho prejaviv voľu národa, a pozostávajúce z ľudí, ktorí vzhľadom na nariadení zákona nedopustili na výberoch čisto slovenských stolic a len slovenského slova.

Nie sú na to oprávnené ani také ľudové zhromaždenia, ktoré vynášajú uzavretie pod tlakom cudzieho násillia.

V mene slovenského národa na Slovensku oprávnená je teda hovoriť jedine Slovenská Národná Rada.

Národní Rada česko-slovenského národa v Uhersku obydleného osvědčuje:

1. Slovenský národ je čiastka i rečove i kultúrno-historicky jednotného česko-slovenského národa. Na všetkých kultúrnych bojoch, ktoré viedol český národ a ktoré ho urobili známym na celom svete, mala účasť i slovenská vešev.
 2. Pre tento česko-slovenský národ žiadame i my neobmedzené samourčovací právo na základe úplnej neodvislosti. Na základe tejto zásady prejavujeme svoj súhlas s tým novo utvoreným medzinárodným právnym položením, ktoré dňa 18. októbra 1918 formuloval predseda Wilson a ktoré dňa 27. októbra 1918 uznal rakúsko-uhorský minister zahraničia.
 3. Žiadame okamžité uzavretie pokoja a sice na všeľudských kresťanských zásadách, aby pokoj bol taký, že by medzinárodnoprávnymi zárukami znemožňoval ďalšiu vojnu a ďalšie zbrojenie.
- Sme presvedčení, že náš sraziť a nadváť slovenský národ, ktorý vďaka neslýchanému útlaku dospel na taký stupeň národnej kultúry, nebude vyložený z požeňovania pokoja a zo spolku národov, ale i jemu bude popriate, aby sa dľa svojho rázu mohol vyvíjať a dľa svojich síl prispel ku všeobecnému pokroku Slovesčenstva.

Zo zasadnutia Slovenskej Národnej Rady

v Turčianskom Sv. Martine, 30. oktobra 1918.

Karol A. Medvecký v. r.

Slovenskej Národnej Rade

Matúš Dula, v. r.

predseda
Slovenskei Národnej Rady

Čech a Slovák ujarmení, nikdy nebudú slabí, porobení, osihotení, hmotne a duchovne chudobní, v politike a v spisbe otrusinkári. Budú slávnymi, bohatými a šťastnými, keď budú svorní... Od dávnych vekov až do terajšej svobody boli Čechovia a Slováci len za krátky čas spojení v jeden štát, ale majú dejiny slávne, dôstojné národa samostatného...“³ (krátené)

Prvá ČSR sa kreovala ako republika demokratická, ktorej ústava z 29. februára 1920 zabezpečila rovnaké práva všetkým občanom, majoritám i minoritám, ako republika, ktorá v §113 zaručila slobodu tlače, čo na Slovensku umožnilo rýchly nárast počtu titulov v slovenčine. Roku 1919 vzniklo okolo 60 nových titulov slovenských periodík, v roku 1920 ich celkový počet stúpol na 120 titulov a stále narastal.⁴ Prvá ČSR však bola celkom, ktorý vznikol spojením dvoch súčastí nerovnakej hospodárskej a kultúrnej úrovne, kde od začiatku dochádzalo k stretom medzi stúpecami centralistického riadenia štátu a slovenskými autonomistami, čo napokon v kontexte nástupu k moci totalitných režimov v Taliansku a Nemecku a blížiaceho sa vojnového konfliktu po dvadsiatich rokoch existencie viedlo k jej zániku. Mníchovská dohoda o odstúpení pohraničných oblastí Česko-Slovenska obývaných prevažne nemeckou menšinou Nemecku bola podpísaná 29. septembra. Dňa 30. septembra československá vláda akceptovala rozhodnutie Mníchovskej konferencie. Žilinskou dohodou zo dňa 6. októbra 1938 sa na podnet Hlinkovej slovenskej ľudovej strany i zástupcovia iných slovenských politických strán zjednotili na autonómii Slovenska v rámci ČSR. Dňa 7. októbra 1938 vyšiel *Slovák*, denník Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, s palcovými titulkami na titulnej strane. V Manifeste slovenského národa o. i. deklaroval: „Mníchovská dohoda štyroch veľmocí podstatne zmenila štátne a politické pomery v strednej Európe. My Slováci, ako samobytný slovenský národ, žijúci od vekov na území Slovenska, uplatňujeme si svoje samourčovacie právo, a preto dovoľávame sa medzinárodného zagarantovania nedeliteľnosti svojej slovenskej národnej jednoty a nami obydlenej zeme. Chceme slobodne podľa vlastnej vôle určiť svoj budúci život v plnom rozsahu, v to počítajúc aj štátnu ústrojnosť v priateľskom spoluzití so všetkými okolitými národmi a tak prispieť k usporiadaniu pomerov v strednej Európe v duchu kresťanskom.“⁵ Nasledujúci príspevok Prevzali sme vládu nad Slovenskom sa začínal takto: „Slovensko

3 František Kulháněk: *Ludové dějiny Československé*. Banská Bystrica: Ludová tlačiareň, 1920, nečísl. s.

4 Luboš Šefčák – Zuzana Duhajová: *Dejiny slovenského novínarstva 1918 – 1968*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1999, s. 7.

5 *Slovák* 20, č. 228 (7. októbra 1938), s. 1.

prehovorilo. Prehovorilo jasne, prehovorilo srozumiteľne, a čo je najhlavnejšie, prehovorilo spokojne. Pokoj! Slovo, ktoré toľko ráz bolo spomínané v posledné dni a o ktoré sa bili štátnici celého sveta, aby nebolo ohrozené. Zachránený bol pokoj medzi národmi, nám pripadla úloha zachrániť ho aj doma na našom Slovensku.“⁶

Pokoj na medzinárodnej ani na domácej politickej scéne však nenastal ani po mníchovskom ústupku Hitlerovi. Mníchovská dohoda a územné požiadavky z nej vyplývajúce znamenali koniec demokratickej ČSR. Politický vývoj v republike sa začal uberať smerom doprava. Demokratické princípy boli postupne odbúrané a nahradené základmi autoritatívneho systému. Transformovaná na federáciu, oklieštená o ďalšie časti územia Viedenskou arbitrážou z 2. novembra 1938, sa ČSR rok po anšluse Rakúska stala ďalšou obeťou Hitlerových geopolitických ambícií.

Cieľom predloženej štúdie je podať prehľad najvýznamnejších titulov dennej i záujmovej periodickej tlače v slovenčine a najvýznamnejších titulov tlače národnostných menšín na Slovensku v období 1. ČSR na pozadí spoločensko-historického kontextu. Záver štúdie upozorňuje na zmeny v periodickej tlači na Slovensku, ku ktorým došlo v mesiacoch po vyhlásení autonómie.

Zloženie obyvateľstva

Majoritným obyvateľstvom slovenskej časti republiky boli Slováci, spolu s nimi tu žili Maďari, Nemci, Česi, Poliaci, Rusíni, Ukrajinci, Chorváti, Židia a skupiny Rómov (Cigánov). Popri Prešporku, ktorý sa pod menom Bratislava stal jej neoficiálnym hlavným mestom, historicky známymi mestami na strednom Slovensku boli Turčiansky Sv. Martin, Liptovský Sv. Mikuláš, Ružomberok, Žilina, Banská Bystrica a Zvolen, na západnom Slovensku Trnava a Nitra, na východe krajiny Košice a Prešov, Levoča a Bardejov. Kým mestské obyvateľstvo sa venovalo predovšetkým obchodu a drobnej výrobe, s výnimkou niekoľkých priemyselných centier, ktoré sa nestali predmetom likvidácie, zamestnaním obyvateľov vidieka zostávalo poľnohospodárstvo. V časoch hospodárskych kríz, keď nebol dostatok práce, rástlo vystahovalectvo. Obyvateľstvo miest bolo spočiatku spravidla trojjazyčné. Školy boli prevažne maďarsko-nemecké, slovenčina sa vyučovala iba na najnižšom stupni základných škôl. Po vzniku 1. ČSR sa začalo budovať nové školstvo. Z Čiech prišli na

6 Tamže.

výpomoc českí učitelia, maďarských a nemeckých úradníkov vystriedali českí úradníci. Zakladali sa nové školy, nový repertoár ponúkali divadlá, vznikali početné spolky, rozvíjal sa kultúrny život, novú podobu nadobudli tak literárna tvorba ako aj výtvarne umenie.

Slovenská periodická tlač v 1. ČSR (1918 - 1938)

Hoci na Slovensku začal v roku 1926 vysielat' rozhlas a určité informácie verejnosti ponúkal aj dokumentárny film, obyvateľstvo získavalo informácie spravidla z periodickej tlače. Bibliografia slovenských a inorečových novín a časopisov na Slovensku z rokov 1919 až 1938 zaznamenala 950 položiek slovenských novín a časopisov a 750 položiek novín a časopisov v maďarčine, nemčine, ruštine, rusínčine, hebrejčine a i.⁷ Hoci mnohé z nich vychádzali len krátko, ponuka dennej i záujmovej tlače, resp. novín a časopisov bola skutočne veľmi široká v porovnaní s nízkym počtom titulov v slovenčine, ktoré vychádzali koncom monarchie.⁸ V ponuke boli noviny a časopisy politických strán, ale aj periodiká, ktoré síce deklarovali, že sú „neodvislé“, ale v skutočnosti boli blízke politickým stranám, celoslovenské, ale i regionálne, tituly z oblasti priemyslu ako aj poľnohospodárstva, odvetvové, ale i odborárske. Vychádzali časopisy cirkví, časopisy literárne, tituly venované divadlu a výtvarnému umeniu, humoru a satire i periodická tlač z oblasti školstva. Osobitnú skupinu tvorila tlač určená rodine, ženám a deťom všetkých vekových kategórií. S rodinou úzko súvisela aj ponuka titulov z oblasti zdravia, odborných i populárno-vedných periodík vyhradených prevencii a liečeniu chorôb a rovnako tlač z oblasti športu, motorizmu a turizmu. Špecifickým typom tlače boli rozličné administratívne periodiká a časopisy legionárov, ktorých počet nebol vysoký. Veľká časť slovenských novín a časopisov v 1. ČSR mala v názve prídavné mená slovenský, slovenská, slovenské.⁹ Ponuka titulov jednotlivých národnostných menšín bola rovnako veľmi pestrá. Od periodík, ktoré sa obracali na širokospektrálne publikum, až po tie

7 Mária Kipsová: *Bibliografia slovenských a inorečových novín a časopisov z rokov 1918 – 1939*. Martin: Matica slovenská, 1968.

8 V roku 1918 vychádzalo 23 periodík v slovenčine, z nich osm v Budapešti. Pozri Luboš Šefčák – Zuzana Duhajová: *Dejiny slovenského novinárstva 1918 – 1968*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1999, s. 6.

9 Danuša Serafinová: Z histórie periodík s názvom „slovenské“ z obdobia monarchie a prvej ČSR, *Studia Academica Slovaca* 40 (2011), s. 277 – 290.

úzko špecializované. Najväčší počet periodík patril najpočetnejšej maďarskej menšine, podstatne menej titulov vlastnila nemecká menšina¹⁰. Spolu s ponukou titulov periodickej tlače narástol aj počet tlačiarňí, ktoré zabezpečovali jej tlač, a centier, kde periodická tlač vychádzala. K tlačiarňam periodík z čias monarchie, ako boli Kníhtlačiarsko-účastinársky spolok v Turčianskom Sv. Martine a Lev, kníhtlačiarsky a nakladateľský spolok, úč. spol. v Ružomberku, resp. tlačiarňi Františka Kliměša v Liptovskom Sv. Mikuláši, ktorá v období 1. ČSR prešla najskôr do nájmu a v roku 1933 do vlastníctva bratov Rázusovcov a i., pribudli v období po vzniku republiky v Bratislave tlačiarne Únia, spol. s r.o., Jednota, Kníhtlačiareň Andrej, (od 1934 úč. spol.), Novina, úč. spol., v Trnave tlačiareň František Urbánek a spol., v Prešove kníhtlačiarna Minerva a Pallas, v Košiciach Štátna kníhtlačiareň, v Žiline Slovenská kníhtlačiareň a mnohé ďalšie. Na Slovensku mal svoje filiálky v Bratislave a neskôr v Žiline aj český národnosocialistický tlačový koncern Melantrich. Najvýznamnejším centrom vychádzania periodickej tlače na Slovensku sa stala Bratislava, za ňou nasledovali Košice, Trnava, Prešov a Žilina. Početné periodiká v slovenčine a v jazyku maďarskej menšiny vychádzali v Prahe. Stúpol i počet novinárov, resp. redaktorov, ktorí sa „do chlapa z iných povolání vykluli“, aby sa postupne mnohí z nich špecializovali podobne ako lekári. „Krásne, zodpovedné, závideniahodné postavenie! U takého redaktora všetkého je nadostač, ako na radvanskom jarmoku. ...Ako on píska, tak tancujú nielen zamestnanci, ale aj rady čítajúceho obecnstva. Je najvyššou inštanciou vo všetkých redakcionálnych pochybnostiach, a jeho kritike podliehajú všetky hlavy a rozumy. A bol by závideniahodnejším tvorom na svete, alebo aspoň v úslní jeho redakcie, keby nemal nad sebou – majiteľa, alebo inú tomuto podobnú kapacitu v osobe správcu tlačiarne,“¹¹ vyznieval zidealizovaný obraz redaktora v tlači. Pokým zasvätení vedeli, aká náročná je novinárska práca, pre nezasvätených povolanie redaktora naďalej zostávalo niečím veľmi jednoduchým. Novinára Slováci ešte vždy vnímali skôr ako zmýlenú, stratenú existenciu, „službu“, ktorej sa chytil len z musu, ako sa topiaci chytá britvy“.¹² Tomu zodpovedali aj existenčné podmienky slovenských redaktorov v období 1. ČSR.

10 V roku 1938 vychádzalo na Slovensku 78 periodík v maďarčine a 13 periodík v nemčine. Pozri Ľuboš Šefčák – Zuzana Duhajová: *Dejiny slovenského novinárstva 1918 – 1968*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1999, s. 25.

11 J. Porubský: Slovo-dve o novinách a novinároch (Pokračovanie). *Literárne listy* 1 (1930), s. 39.

12 Tamže, s. 37 – 40.

Tlač politických strán

Politická situácia na Slovensku v období 1. ČSR bola oveľa rušnejšia a dynamickejšia ako pred zánikom monarchie. Politické strany, ktoré pred rokom 1918 existovali často iba ako súčasť uhorských politických strán, sa etablovali ako pevne organizované zoskupenia. Svoj vplyv šírili aj prostredníctvom záujmových organizácií, ktoré k nim boli pričlenené. Išlo o organizácie odborárske, mládežnícke, hospodárske, kultúrne a ženské. Politické zápasy prenášali na stránky novín a časopisov, ktoré vydávali. Napádali a osočovali sa, snažili sa zdiskreditovať vedúcich predstaviteľov iných strán. Častou obeťou útokov bol Andrej Hlinka. Prirovnávali ho dokonca k negatívnym postavám z antického sveta. Jednou z nich bol rímsky cisár Nero, s ktorým ho stotožnili v príspevku Krvavý Néro na Slovensku, keď pri návrate z púti vo Velehrade nechal v Trenčianskych Tepliciach odstrániť z nádražia podobizeň majstra Jána Husa.¹³ Druhou zápornou postavou z rímskej histórie, ku ktorej ho prirovnali v čase Tukovej aféry v roku 1929, bol Catilina, ktorý v Ríme pripravoval štátny prevrat a ktorému rečník a právnik Marcus Tullius Cicero, rímsky konzul, adresoval svoju slávnu vetu: „Quosque tandem abutere Catilina, patientia nostra?“ (Dokedy ešte budeš zneužívať trpezlivosť našu, Catilina?)¹⁴ Napriek útokom Andrej Hlinka neochvejne zotrval na svojej autonomistickej pozícii a odpovedal svojim protivníkom aj takto: „Národ chcjúci žiť nikdy nezahynie. Slováci, ak nechcú zaniknúť a nechcú byť menej cennými, nesmú sa zapredať za zbytky licencie a výhody československým stranám socialistov a agrárov, ale musia žiť advent slovenský, hlasovať slovensky a dožiť sa vianoc slovenských.“¹⁵

Najsilnejšou stredopravou konzervatívnou, silne antikomunistickou, ale aj protisocialistickou politickou stranou na Slovensku v období 1. ČSR bola autonomistická Slovenská ľudová strana, ktorá v roku 1925 zmenila názov na Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu (HSLS). Nepriatelia ju obviňovali z „maďarónstva“, čo vyvrcholilo v roku 1929, keď Vojtecha Tuku, hlavného redaktora *Slováka*, tlačového orgánu strany, známeho svojím maďarofilstvom, poslali súdy do väzenia za špionáž v prospech Maďarska. Vojtech Tuka však požíval plnú dôveru Andreja Hlinku. „Tuka nevinne sedí, ale obetoval sa za myšlienku autonómie, a národ mu túto

13 *Pravda Chudoby* 2, č. 44 (14. júla 1921), s. 3.

14 J. Slávik: Slovenský Catilina. *Slovenská Nedela* 1, č. 4, (20. októbra 1929), s. 1.

15 Andrej Hlinka: Dnes narodil sa vám Spasiteľ. *Slovák* 11, č. 292 (1929), s. 1.

obetu nikdy nezabudne,¹⁶ vyhlásil pred súdom svedok Andrej Hlinka. Proces vnímal ako zaranžovaný na rozbitie autonomistickej Slovenskej ľudovej strany. Autonomistickú pozíciu zastávala aj národne orientovaná konzervatívna Slovenská národná strana, ktorá v rokoch 1. ČSR už nemala také významné postavenie ako v období monarchie. Obracala sa na slovenských evanjelikov a. v. Vedúcim predstaviteľom strany bol Martin Rázus, básnik, prozaik a publicista. Podporovateľkou centralistického riadenia krajiny a unitárneho štátu bola menej početná ako HSLS, ale na chod štátu vplyvnejšia Republikánska strana zemedelského a maloroľníckeho ľudu, známa ako agrárna strana,¹⁷ s predstaviteľmi ako Vavro Šrobár a najmä Milan Hodža. Do občianskeho bloku patrili aj pobočky českých strán na Slovensku – Československá strana ľudová, Československá strana socialistická (od roku 1926 Československá strana národnosocialistická), Československá národná demokracia, Československá živnostensko-obchodnícka strana stredostavovská (živnostenská strana). Ľavicovými stranami v 1. ČSR pôsobiacimi na Slovensku boli Československá sociálnodemokratická strana robotnícka a ultraľavicová Komunistická strana Československa, ktorá vznikla v roku 1921 odtrhnutím sa radikálneho krídla sociálnej demokracie, súčasť Kominterny, medzinárodnej komunistickej organizácie. Každá zo strán sa snažila prostredníctvom svojej tlače osloviť čo najväčší počet potenciálnych voličov. Každá sa snažila vlastnú politiku čo najviac vychváliť a politiku iných strán znevážiť. Tak tomu bolo aj v úvodníku s názvom Politickí šíberi¹⁸, uverejnenom v týždenníku *Republikán župy podtatranskej*¹⁹. Redakcia najskôr upozorňovala na rastúci počet politických strán. Kým Anglicko ich malo tri, Spojené štáty americké dve, sedemročný československý štát ich mal dvadsaťjeden a výhľad bol, že ich počet stúpne na dvadsaťšesť. Redakcia za tým videla následky politickej nevyškolenosti slovenského voličstva, ktoré „keď niet viršlov, gulášu a pálenky, musí byť niečo iné, a to sú sľuby. Kto najviac sľubuje, toho počúva a za tým ide.“²⁰ Sľuby podľa redakcie periodika v danom momente prevzali do árendy ľudáci a politickí šíberi. Jedinou stranou, ktorá systematicky pracovala spolu s ľuďom na polepšení povojnového stavu, bola podľa redakcie ich vlastná strana, Republikánska strana zemedelského a maloroľníckeho ľudu. V zmysle hesla: „Len v našej samospasiteľnej strane je to „allright“, inde je to

16 *Slovák*. 11, č. 193 (1929), s. 1.

17 Richard Marsina et al.: *Slovenské dejiny*. Martin: Matica slovenská, b.r., s. 234.

18 Šíberi, slang. Podvodní obchodníci, priekupníci. (pozn. aut.)

19 Politickí šíberi. *Republikán Župy podtatranskej*. 7, č. 38 (1925), s. 1.

20 Tamže.

všetko „šejdrem,“ ako neskôr v podobnom kontexte vtipne poznamenal publicista Elo Šándor vo svojej poviedke Naši furianti.²¹

Hlinkova slovenská ľudová strana (HSLs). Najsilnejšia politická strana na Slovensku od polovice dvadsiatych rokov. Tlačovým orgánom HSLs bol denník *Slovák*, ktorý vychádzal v rokoch 1920 až 1938 v Bratislave okrem dní po nedeli a po sviatkoch. V rokoch 1928 až 1933 mal prílohu *Slovenka*. Jeho zakladateľom bol Andrej Hlinka. Čitateľom, ktorí nemali návyk čítať dennú tlač, bol určený *Slovák*, politický a spoločenský týždenník, ktorý vychádzal v rokoch 1919 až 1938. Týždenník *Slovenská Pravda* vychádzajúci v rokoch 1920 až 1936 bol tlačovým orgánom HSLs pre východné Slovensko. HSLs si však uvedomovala, že jediný denník *Slovák* im nestačí v konkurencii denníkov, akými boli národnodemokratický *A-Zet*, komunistický *Ľudový denník* a agrárna *Slovenská politika*. Pokračovaním týždenníka *Slovenská Pravda* sa preto od 1. marca 1936 stal denník toho istého mena.²² Regionálnym autonomistickým časopisom HSLs pre stredné Považie bol ľudový dvojtýždenník *Slovák na stráž* vychádzajúci v rokoch 1932 až 1936 v Žiline. Regionálnym orgánom HSLs bol i ľudový týždenník *Trenčan* (1923/24 – 1938). Na strednom Slovensku v Ružomberku vychádzal v rokoch 1931 až 1935 ďalší týždenník HSLs *Tatranský Slovák*. Z čias monarchie pretrval tlačový orgán Slovenskej ľudovej strany týždenník *Slovenské ľudové noviny*. V 1. ČSR ich Nakladateľský, kníhtlačiarsky a kníhkupecký spolok, úč. spol., vydával v Bratislave v rokoch 1919 až 1930. Radikálne krídlo HSLs, nespokojné s oficiálnou politikou strany, najmä so vstupom HSLs do vlády v roku 1927, sústredilo nespokojencov okolo periodika *Autonómia*. Vystupovali štvavo protičesky: „V Ružomberku buduje vodcovstvo našej strany prepychový palác katolícky dom, ktorého len stavba stojí 6 miliónov 600 tisíc korún. Zariadenie bude stáť ďalšie 4 milióny korún. ...Vodcovstvo ľudovej strany nedožičilo tento zárobok Slovákom, ale zadalo prácu ružomberského katolíckeho domu českému staviteľovi Pešekovi.“²³ Časopis, ktorý mal byť týždenníkom, vychádzal nepravidelne necelé dva roky. V roku 1927 vyšlo 5 čísel a v roku 1928 15 čísel periodika. Oslabiť pozíciu HSLs zvnútra prostredníctvom periodickej tlače zdanlivo v jej službách sa snažili centralisti. Takýmto titulom mal byť *Slovenský národ*, ktorý vychádzal v rokoch 1925 a 1926, ako „neodvislý časopis smeru

21 Elo Šándor: Naši furianti, in Kalendár roľníckych vzájomných pokladníc 1933. Bratislava: Sväz Roľníckych vzájomných pokladníc v Bratislave, 1933, s. 118.

22 Informáciu o ňom priniesla redakcia *Slovenskej Pravdy* 26. januára 1936 v úvodníku Pred vydávaním druhého denníka na titulnej strane.

23 Na Slovensku všetku prácu Slovákom! *Autonomia* 1, č. 1 (1927), s. 1.

Slovenskej ľudovej strany, resp. „neodvislý autonomistický denník“. Jeho šéfredaktorom sa stal katolícky kňaz Juraj Koza-Matejov, ktorý genézu jeho vzniku opísal v úvodnej stati *Moja spoveď*.²⁴

Slovenská národná strana (SNS). Tlačovým orgánom SNS boli *Národné noviny*, ktoré vychádzali už od roku 1871 v Turčianskom Sv. Martine. Po vytvorení republiky pokračovali s výnimkou obdobia od 15. septembra 1934 do 20. marca 1935, potom ako vláda v roku 1933 po Nitrianskych udalostiach odhlasovala zákon o zastavení činnosti a rozpustení politických strán. Krajne autonomistické krídlo vydávalo od 1. januára 1935 do 1. januára 1936 *Slovenské národné noviny*. Pod vplyvom Slovenskej národnej strany boli spočiatku aj politický a vzdelávajúci týždenník *Slovenské hlasy* (1919 – 1933), ktorý vychádzal v Ružomberku, a *Trenčanske noviny* (1918/19 – 1925), neodvislý list pre politiku, spoločenské a hospodárske záujmy, ktoré prešli na stranu agrárnikov. Rétoriku v prospech agrárnikov zmenil aj spoločenský a poučný týždenník *Národná jednota* (1921 – 1924) premenovaný na *Slovenská národná jednota*. V prvých rokoch republiky tak Slovenskú národnú stranu podporoval len týždenník *Slovensko* (1919 – 1923), ktorý vychádzal v Trnave, hoci aj ten spočiatku horlil za česko-slovenskú vzájomnosť.

Republikánska strana zemedelského a maloroľníckeho ľudu (agrárna strana). Bola stranou s najrozvetvenejšou sieťou periodickej tlače. Najvýznamnejším titulom periodickej tlače Republikánskej strany zemedelského a maloroľníckeho ľudu bol *Slovenský denník*, ktorý začal vychádzať bezprostredne po vzniku republiky ako orgán Slovenskej národnej rady. Traduje sa, že podnet na jeho obnovenie dal Andrej Hlinka a do finančnej základiny prispeli podnikatelia z Liptovského Sv. Mikuláša Ondrej Žuffa a Ján Pálka. Vedením redakcie bol poverený Karol Hušek, bývalý redaktor peštianskeho *Slovenského denníka*. Jeho pomocníkom bol katolícky kňaz Štefan Mnoheľ. Potom ako *Slovenský denník* jasne vytýčil svoju centralistickú líniu, Andrej Hlinka Štefana Mnoheľa z redakcie odvolal a založil *Slováka*. Prvým redaktorom *Slováka* sa stal práve Štefan Mnoheľ.²⁵ Podobne ako Hlinkova slovenská ľudová strana vydávala okrem denníka *Slovák*, aj jeho týždenníkové vydanie, aj agrárna strana mala popri *Slovenskom denníku* aj svoj *Slovenský týždenník*. Bol pokračovaním *Slovenského týždenníka*, ktorý v čase monarchie vychádzal v Budapešti. K tlačovým orgánom Republikánskej strany zemedelského a maloroľníckeho ľudu patrili aj denník *Slovenská politika*. Vychádzal

24 Juraj Koza-Matejov: *Moja spoveď. Slovenský národ* 1, č. 1 (1925), s. 1.

25 Mária Kipsová: *Bibliografica slovenských a inorečových novín a časopisov z rokov 1918 – 1939*. Martin: Matica slovenská, 1968. s. 61.

v rokoch 1921 až 1938, spočiatku v Prahe, od 21. júla 1921 v Bratislave. Venoval sa otázkam verejného života, ale uverejňoval i romány na pokračovanie, ktorým ďakoval za vysokú čítanosť. Je považovaný za prvý slovenský bulvárny denník. Regionálnym týždenníkom Republikánskej strany zemeľského a maloroľníckeho ľudu bol politický a spoločenský týždenník *Národná stráž*, ktorý vychádzal v Nitre v rokoch 1921 až 1938. Ten istý charakter mal týždenník *Podtatranská Slovač*, venovaný záujmom slovenského roľníckeho ľudu, ktorý vychádzal v rokoch 1923 až 1933 najskôr v Kežmarku, neskôr v Spišskej Novej Vsi. Ďalším regionálnym týždenníkom, ktorý bol blízky Republikánskej strane zemeľského a maloroľníckeho ľudu bol *Republikán*, ktorý vychádzal v rokoch 1919 až 1933 v Liptovskom Sv. Mikuláši, hoci v podtitule spočiatku deklaroval svoju „neodvislosť“.

Slovenská nedela 1, č. 4 (20. 10. 1929)

Varðhúsið fengur skýrri myndir

Falkenberg & von der AHEDEL HILDEGA

Minsk, ružica 15. maja 1938.

Originál Pittsburghskej dohody v Bratislave

**Donesú ho americkí Slováci na sjazd ľudovej strany
dňa 4.-5. júna — Príďte si ho pozrieť! — Manifestácia
za naše požiadavky a práva**

Storvick 1

[illegible][illegible][illegible]

Sheddi says despite all the economic
difficulties he will not
leave
Sheddi says the government
will do their utmost.

Stavovskij shel na kormozku na
leboj ulitsy i slishal gromkij
voj skroz' ulitsy, kulharov i bany-
shnyk.

[illegible]

En la foto: bacterias y bacterioides microscópicos. Se rodean bacterias en un ambiente rico en nutrientes. Los virus o fagos: bacteriófagos microscópicos. Se lo llaman así, porque se lo ve rodeando a las bacterias. Los bacteriófagos atacan bacterias, destruyéndolas. Después, salen los nuevos fagos y atacan a otras.

[illegible]

En este día de la vida de Colombia y
Nuestro, se debe de celebrar el día de
la independencia, un momento, donde
debemos de recordar a los héroes
que lucharon por la independencia de
nuestro país.

[illegible]

Program sláve

V úterý 6. září o 12. hodině předpočítaně slavnostně odejde z Prahy do Vídně první z celkové osmičlenné skupiny českých studentů. 1. Státní inženýr a letec Ing. Jaroslav Štáhl, 2. letecký inženýr a konstruktér Ing. Otakar Čížek, 3. letecký inženýr a konstruktér Ing. Karel Štáhl, 4. letecký inženýr a konstruktér Ing. Karel Štáhl, 5. letecký inženýr a konstruktér Ing. Karel Štáhl, 6. letecký inženýr a konstruktér Ing. Karel Štáhl, 7. letecký inženýr a konstruktér Ing. Karel Štáhl, 8. letecký inženýr a konstruktér Ing. Karel Štáhl.

V. aculeata is found in local, often extensive grasslands in the Sacramento-San Joaquin River Delta, where it is a common pest of rice, sugarcane, and other crops.

[illegible]

Second class

Dokumenti,
ktorý nemá páru

Staphylococcus aureus (Staphylococcus aureus) is a Gram-positive, spherical bacterium. It is found in the skin, nose, and throat of humans and animals. It is also found in the environment, particularly in soil and on surfaces. Staphylococcus aureus is a common cause of skin infections, such as abscesses and boils. It can also cause more serious infections, such as pneumonia and sepsis. Staphylococcus aureus is resistant to many antibiotics, making it a difficult pathogen to treat.

Thus, and, since these symptoms are pathologic, require professional medical help (V. A. Kuznetsov, in 1970), such symptoms that, in addition to the above, are accompanied by a feeling of heaviness in the chest, are also pathologic and require medical attention. The author of the article, however, does not mention the fact that the symptoms described in the article are pathologic and require medical attention. The author of the article, however, does not mention the fact that the symptoms described in the article are pathologic and require medical attention.

[illegible]

de asemenea, în prezentarea caracteristicilor
de dezvoltare dezvoltării, în: Pătrușcă
și alții, 2004, p. 100. Într-un alt studiu
de dezvoltare caracteristicilor caracteristicilor, în:
de dezvoltare caracteristicilor caracteristicilor, în:
de dezvoltare caracteristicilor caracteristicilor, în:
de dezvoltare caracteristicilor caracteristicilor, în:
de dezvoltare caracteristicilor caracteristicilor, în:

I enjoy visiting Shinarump a few times each year, both personally and with my wife and children. The area is a beautiful and historic landscape, and it is a great place to visit with family and friends. The area is a beautiful and historic landscape, and it is a great place to visit with family and friends.

[illegible]

Program slávnosti je tento:

[illegible][illegible][illegible][illegible]

max 1000000

Československá sociálnodemokratická strana robotnícka. Stála na pozícii unitárneho štátu. Zasadzovala sa za zvýšenie kultúrnej a vzdelanostnej úrovne slovenského ľudu ako predpokladu pre zvýšenie hospodárskej a sociálnej úrovne Slovenska. Vystupovala proti ľavicovému radikalizmu komunistov a pravicovému radikalizmu ľudovcov. Na slovenských robotníkov sa v rokoch 1919 až 1938 obracala so svojimi bratislavskými *Robotníckymi novinami*, ktorých periodicitu sa zmenila od dva až tri razy v týždni na dennú s výnimkou pondelka od roku 1920, aby od novembra 1938 až do ich zastavenia vychádzali už len ako týždenník. Regionálne týždenníky sociálnej demokracie sa napriek subvenciám udržali len krátky čas. Z periodika *Slovenský pozorovateľ* vyšlo v Ružomberku v roku 1929 len 5 čísiel. Ani pokusy o obnovenie regionálnych týždenníkov strany neboli úspešné. *Slovenský pozorovateľ* obnovený v roku 1933 sa udržal len tri mesiace.

Komunistická strana Československa. Ľavicová frakcia Čs. sociálnodemokratickej strany na Slovensku začala v roku 1920 vydávať v Ružomberku svoj tlačový orgán *Pravda chudoby*, ktorá vychádzala pod týmto názvom až do roku 1925 s periodicitou, ktorá sa menila od raz po tri razy v týždni. Od vzniku Komunistickej strany Československa v roku 1921 sa stala jej tlačovým orgánom pre Slovensko. V rokoch 1925 až 1932 vychádzala ako *Pravda*, od polovice roku 1932 zmenila svoj názov opäť na *Pravda chudoby*. Ako noviny s podtitulom týždenník slovenského pracujúceho ľudu vychádzala až do roku 1935. V roku 1934 však vyšlo len 10 a v roku 1935 už len 8 čísiel tohto týždenníka. Viaceré čísla z uvedených dvoch rokov vyšli ilegálne. Nahradil ju *Ludový denník*, ktorý v roku 1936 vystriedal *Slovenské zvesti*. Ich vyjdenie vyvolalo v HSLS veľkú nevôľu a kritiku vlády za nadržovanie bolševizmu.²⁶

Československá strana ľudová. Periodikom tejto katolíckej celoštátne organizovanej strany na Slovensku bol denník *Ludová politika*. Vychádzal v rokoch 1925 až 1938 v Bratislave. Týždenníkom Čs. strany ľudovej bol *Ludový chýrnik*. Vychádzal v rokoch 1926 až 1938 rovnako v Bratislave.

Československá strana národnosocialistická (Do roku 1926 Čs. strana socialistická). Bola jednou z opôr československej štátnej a národnej myšlienky. Uvedená strana vydávala v rokoch 1921 až 1929 pre Slovensko a Podkarpatskú Rus týždenník *Slovenské slovo*. V októbri 1929 ho nahradil *Slovenský večerník*. Vydával ho národnosocialistický tlačový koncern Melantrich, vychádzal do júna 1935. Bol obľúbený, v sobotu vychádzal pod

26 Mária Kipsová: *Bibliografia slovenských a inorečových novín a časopisov z rokov 1918 – 1939*. Martin: Matica slovenská, 1968. s. 37.

názvom *Slovenská nedela*. Vystriedal ho melantrichovský večerník *A-zet*, ktorý prinášal príspevky v češtine a v slovenčine. Mutáciou pre západné Slovensko bol *Bratislavský A-zet*, ktorý začal vychádzať v roku 1938.

Československá národná demokracia. Tlačovým orgánom tejto strany veľkokapitálu na Slovensku bol prevažne česky písaný *Bratislavský denník*, s podtitulom „neodvislý list československý“. Vychádzal v rokoch 1919/1920 až 1920/21. Zanikol z finančných dôvodov. Pokračoval v rokoch 1921 a 1922 ako týždenník pod názvom *Bratislavský pondelník*. Bol to český časopis vydávaný pre českú menšinu na Slovensku. V novembri 1922 až decembri 1923 mali opäť svoj denník, tentoraz ako *Bratislavské noviny*. Premenované na *Národný denník* vydržali až do septembra 1935. Regionálnym tlačovým orgánom Čs. národnej demokracie pre stredné Slovensko boli *Hronské noviny* (1919 – 1928). Vychádzali v Banskej Bystrici každú nedeľu. Periodikom Čs. národnej demokracie pre západné Slovensko bol týždenník *Nové Slovensko*. Vychádzal v Trnave v rokoch 1923/24 až 1938.

Československá živnostensko-obchodnícka strana stredostavovská (živnostenská strana) Z menších česko-slovenských strán vydávala na Slovensku svoj politický týždenník *Hlásnik* (1920–1929) aj remeselnícko-obchodnícka stredostavovská strana. Zanikol pre nedostatok financií. Ďalšie pokusy vydávania periodickej tlače tejto strany na Slovensku neboli úspešné. Týždenník *Stred* venovaný záujmom živnosti, obchodu, priemyslu a všeobecnej hospodárskej politike vychádzal iba pol roka od júna do decembra roku 1934.

Politické týždenníky pre maloroľníkov. Politické strany vydávali aj politické týždenníky a mesačníky, ktorých cieľovou skupinou boli slovenskí maloroľníci. Takýmto týždenníkom Republikánskej strany zemeľského a maloroľníckeho ľudu boli *Gazdovské noviny*. Tento týždenník vychádzal v rokoch 1920 až 1938 ako pokračovanie *Šarišských hlasov* (1919 – 1920). Bol určený pre Šariš, Spiš, Zemplín a Abov. Čs. strana ľudová na Slovensku bola určitý čas majiteľom a vydavateľom mesačníka *Slovenský gazda*, ktorý vychádzal v rokoch 1925 až 1938 s prílohou *Gazdiná* (1925 – 1937).

Odborové časopisy politických strán. Veľké politické strany mali aj vlastné odborové časopisy. Všeodborovým časopisom slovenských kresťanských robotníkov, resp. socialistov organizovaných v Slovenskej ľudovej strane, resp. HSLS bol *Slovenský kresťanský socialista*, ktorý vychádzal v rokoch 1921 až 1932 najskôr v Žiline, neskôr v Ružomberku a napokon v Bratislave spočiatku ako týždenník, od roku 1924 dva razy mesačne. Odborovým sociálnodemokratickým časopisom na Slovensku bol *Železničiar*, orgán Únie železničných zamestnancov v Československej republike.

Vychádzal v rokoch 1919 až 1935 najskôr vo Vrútkach, neskôr v Žiline a napokon v Prahe spravidla dva razy v mesiaci s výnimkou rokov 1923 až 1931, keď miesto 24 vyšlo až 36 čísel periodika. Odborovým sociálno-demokratickým časopisom typografov bol týždenník *Typografia*, ktorý v rokoch 1919 až 1938 zastupoval záujmy grafických robotníkov na Slovensku a na Podkarpatskej Rusi.

Periodiká spoločností, resp. združení blízkych politickým stranám. Po vzniku republiky spolky a združenia z čias monarchie spravidla zanikli a vznikli nové, často blízke jednotlivým politickým stranám. Dvojtyždenník, neskôr týždenník *Československá vzájomnosť* (1933 – 1938), venovaný záujmom Štefánikovej spoločnosti a Československej jednoty vychádzal ako pokračovanie časopisu *Moravskoslovenské Pohraničie*, z ktorého pred zmenou názvu vyšlo iba jedno číslo. Uverejňoval príspevky v slovenskom a v českom jazyku. Mal hlavičkové časopisy: *Piešťanský kraj*, *Trenčiansky obzor*, *Žilinské noviny*. V roku 1935 vychádzal s prílohou Trenčianske Teplice, ktorá mala slúžiť na propagáciu slovenských kúpeľov a rozvoj cudzineckého ruchu. Dohromady však vyšlo iba 20 čísel tejto prílohy. Na strane Hlinkovej slovenskej ľudovej strany bolo Kresťanské roľnícke združenie so svojim tlačovým orgánom s názvom *Roľník*, ktorý vychádzal v Bratislave v rokoch 1925 až 1938 najskôr nepravidelne, neskôr s mesačnou periodicitou. Rovnako na strane HSLS bola polovojenská organizácia Rodobrana zriadená Vojtechom Tukom podľa vzoru fašistických talianskych gárd, ktorá v rokoch 1926 až 1929 vydávala nepravidelne periodikum toho istého mena – *Rodobrana*. Pre svoj radikalizmus bola takmer vždy cenzurovaná. Zanikla v roku 1929 v čase Tukovej aféry.

Cirkevná tlač

Najpočetnejšie zastúpenou cirkvou na Slovensku bola Rímskokatolícka cirkev. Podľa sčítania ľudu z roku 1921 žilo na Slovensku 70,9 percent rímskokatolíkov a v roku 1930 71,6 percent.²⁷ To sa prirodzene premietalo aj v počte titulov periodickej tlače, ktoré vychádzali s cirkevným schválením alebo boli blízke Rímskokatolíckej cirkvi, ktorá v daných rokoch nemala jednoduchú pozíciu, keďže mnoho katolíckych kňazov bolo na strane Andreja Hlinku a autonomistov. Bibliografia slovenských a inojazyčných novín a časopisov z rokov 1919 – 1938 zaznamenala 46 titulov

27 Pozri Róbert Letz: *Slovenské dejiny IV 1914–1938*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2010, s. 274.

slovenskej rímskokatolíckej periodickej tlače.²⁸ Patrili k nim: Periodiká určené duchovným ako *Duchovný pastier*, ktorý vychádzal už za čias monarchie a po roku 1938 pokračoval. Periodiká určené členom reholí ako saleziánsky mesačník *Don Bosco* (1930 – 1936), ktorý v roku 1937 zmenil názov na *Saleziánske zvesti*. Na širokú rímskokatolícku čitateľskú obec sa obracalo periodikum *Pútnik*, ktorý vychádzal v rokoch 1923 až 1938 ako mesačník. Jeho majiteľom a vydavateľom bol Spolok sv. Vojtecha. Katolícka cirkev sa vyjadrovala aj k otázkam rodinným. Oblúbeným rodinným mesačníkom už od čias monarchie bola *Svätá rodina* (1919 – 1948), časopis k úcte Sv. rodiny nazaretskej a ochrane rodín kresťanských. V rokoch 1. ČSR vychádzala postupne v Ružomberku, Bratislave, Spišskej Kapitule a v Spišskom Štiavniku. Po jej zániku pokračovala. Veľkej úcte sa tešila Božia Matka, Panna Mária. Jej bol venovaný časopis *Kráľovná sv. Ruženca*, ktorý pod týmto názvom vychádzal až do roku 1937, keď bol premenovaný na *Kráľovnú mája*. Oblúbeným časopisom katolíckych detí v rokoch 1. ČSR bol *Priateľ dietok* (1925/26 – 1937/38), ktorý vychádzal v Malackách a neskôr v Kremnici. Viedol ho Libor J. Mattoška, katolícky kňaz, rehoľník a publicista.²⁹ Menej početnou, ale uznávanou bola Evanjelická cirkev a. v. so svojimi titulmi *Evanjelický posol spod Tatier* (1919 – 1938), *Cirkevné listy* (1919 – 1938) a *Stráž na Sione* (1919 – 1938). Percentuálny podiel evanjelikov a. v. predstavoval v roku 1921 12, 8 percent a v roku 1930 12 percent.³⁰ Úradným orgánom Sväzu slovenských kalvínov, ktorých na Slovensku žilo v roku 1921 4,8 percent a v roku 1930 4,4 percent, boli *Slovenské kalvínske hlasy*. Vychádzali v rokoch 1930 až 1938 ako mesačník. Reformovaná cirkev, ku ktorej sa v roku 1930 hlásilo 4,4 percent obyvateľov³¹ Slovenska ani Gréckokatolícka cirkev s 12 percentami gréckokatolíkov v roku 1930³² nemali cirkevné periodiká v slovenčine. Periodikom Reformovanej cirkvi bol časopis v maďarčine vychádzajúci ako *Református egyház és iskola* (1921 – 1938), periodikom Gréckokatolíckej cirkvi časopis *Russkoje slovo* (1924 – 1938). Tlačovým orgánom Jednoty československých baptistov bol *Rozsievateľ* (1919 – 1938) s prílohami *Besiedka* a *Štepnice*.

28 Mária Kipsová: *Bibliografia slovenských a inorečových novín a časopisov z rokov 1919 – 1938*. Martin: Matica slovenská, 1968.

29 Podrobne pozri Danuša Serafinová – Imrich Gazda: *Dejiny slovenskej katolíckej žurnalistiky*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2016, s. 45 – 63.

30 Róbert Letz: *Slovenské dejiny IV 1914 – 1938*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2010, s. 274.

31 Tamže.

32 Róbert Letz: *Slovenské dejiny IV 1914 – 1938*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2010, s. 274.

Russkoje slovo 1, č. 2 (16. 3. 1924)

Hospodárska tlač

Komplikovanej hospodárskej problematike na Slovensku v období 1. ČSR sa prirodzene venovali denníky i týždenníky politických strán, ktoré upozorňovali na stagnáciu a úpadok priemyslu počas hospodárskej krízy na prelome 20. a 30. rokov, na následky svetovej hospodárskej krízy pre poľnohospodárov, na rast nezamestnanosti, na narastajúci počet konkurzov, bankrotov a exekúcií. Jedným z nich bol i týždenník *Podtatranská Slovač*, ktorý v súvislosti so svetovou hospodárskou krízou vo svojom úvodníku vyslovil presvedčenie, že krachy a ťažkosti menších štátnych celkov závislých na druhých veľkých štátoch boli vyvolané len svetovou špekuláciou bánk, ktoré chceli za lacné peniaze dostať do svojej moci správu všetkých odvetví priemyslu a veľkých trustov a diktovať ceny konzumentovi. Podľa redakcie kríza výroby vo vlastnom slova zmysle neexistovala, existovala len snaha veľk Kapitálu zarobiť na hospodárskych a odbytových ťažkostiach výrobcu

i konzumenta.³³ Vychádzali však aj špecializované periodiká vydávané hospodárskymi inštitúciami ako *Hospodárske rozhľady* (1926 – 1938), mesačník obchodnej a priemyselnej komory s nepravidelne vychádzajúcou prílohou *Hospodárske zprávy* (1927 – 1935), časopis *Hospodársky obzor* (1919 – 1938), mesačník, neskôr dvojtyždenník pre hospodársky pokrok s rovnako štrnásťdennou prílohou *Slovenský hospodár* (1922 – 1938), mesačník *Hospodárstvo a právo* (1933/34 – 1937/38), orgán Ústredného združenia slovenského priemyslu alebo rozličnými roľníckymi združeniami, resp. družstvami ako *Mladý roľník* (1923 – 1938), *Pluh* (1921 – 1934). Hospodársko-politickým týždenníkom pre slovenský roľnícky ľud bola *Slovenská vlasť*. Vychádzala v rokoch 1919 až 1938 ako časopis Slovenskej roľníckej jednoty. Aj jednotlivé profesie mali svoje periodiká, mäsiari dokonca trojjazyčné *Mäsiar a Údenár – Fleischer u. Selcher – Meszáros és Hentes* (1928 – 1938). Samosprávy, štátni a verejní zamestnanci mali periodikum *Slovenská obrana*, ktoré vychádzalo v rokoch 1921 až 1933 ako mesačník mestských, župných, štátnych a kúpeľných zamestnancov. Úradným orgánom hostinských a kaviarnikov na Slovensku a Podkarpátskej Rusi bol *Slovenský hostinský*. Vychádzal v Bratislave v rokoch 1922 až 1933. Zanikol z finančných dôvodov. Periodikom slovenských ovocinárov, vinohradníkov a záhradníkov bol odborný časopis *Slovenské ovocinárstvo*. Vychádzal v Bratislave v rokoch 1924 až 1938 dva razy mesačne.

Literárna, umelecká a pedagogická, resp. výchovná a vzdelávacia tlač

Hoci v oblasti hospodárstva panovali na slovenskej strane veľké výhrady voči centralistickému riadeniu štátu, český prínos pre Slovensko v oblasti vzdelania a kultúry bol značný. Súbežne s realizovaním štátnej suverenity došlo na Slovensku aj k reforme školského systému. Bola uzákonená povinná školská dochádzka a do škôl sa vrátila slovenčina. Určitým handicapom bolo podporovanie štátnych škôl na úkor cirkevného školstva. V roku 1919 vznikla v Bratislave Univerzita Komenského. Tlačovým orgánom slovenskej obce učiteľskej bol mesačník *Národná škola slovenská* vychádzajúci v rokoch 1923 až 1938 v Bratislave. Problematikou národnej školy slovenskej sa zaoberal aj časopis *Naša škola* vychádzajúci v rokoch 1926 až 1937/38 rovnako v Bratislave. Výchove čs. sociálnodemokratickej

33 Doba je vážna – zachovajme ľud. *Podtatranská Slovač* 9, č. 51 (1931), s. 1.